



LAReS

*Lowlands
Archaeological
Research
Service*

Geplande werken aan de Kasteellei 71a te Wijnegem Archeologienota

E.N.A. Heirbaut
V. Vandenbussche



Colofon

Titel: Geplande werken aan de Kasteellei 71A te Wijnegem. Archeologienota.
Auteur: Elly N.A. Heirbaut & Vanessa Vandenbussche
Grafische illustraties/GIS: LAReS

Rapportnummer: LAReS-rapport 1160

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut
Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service
Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: december/2025
Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1771-1778)

© LAReS bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

LAReS bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Deel I. Verslag van resultaten

Inhoudstafel

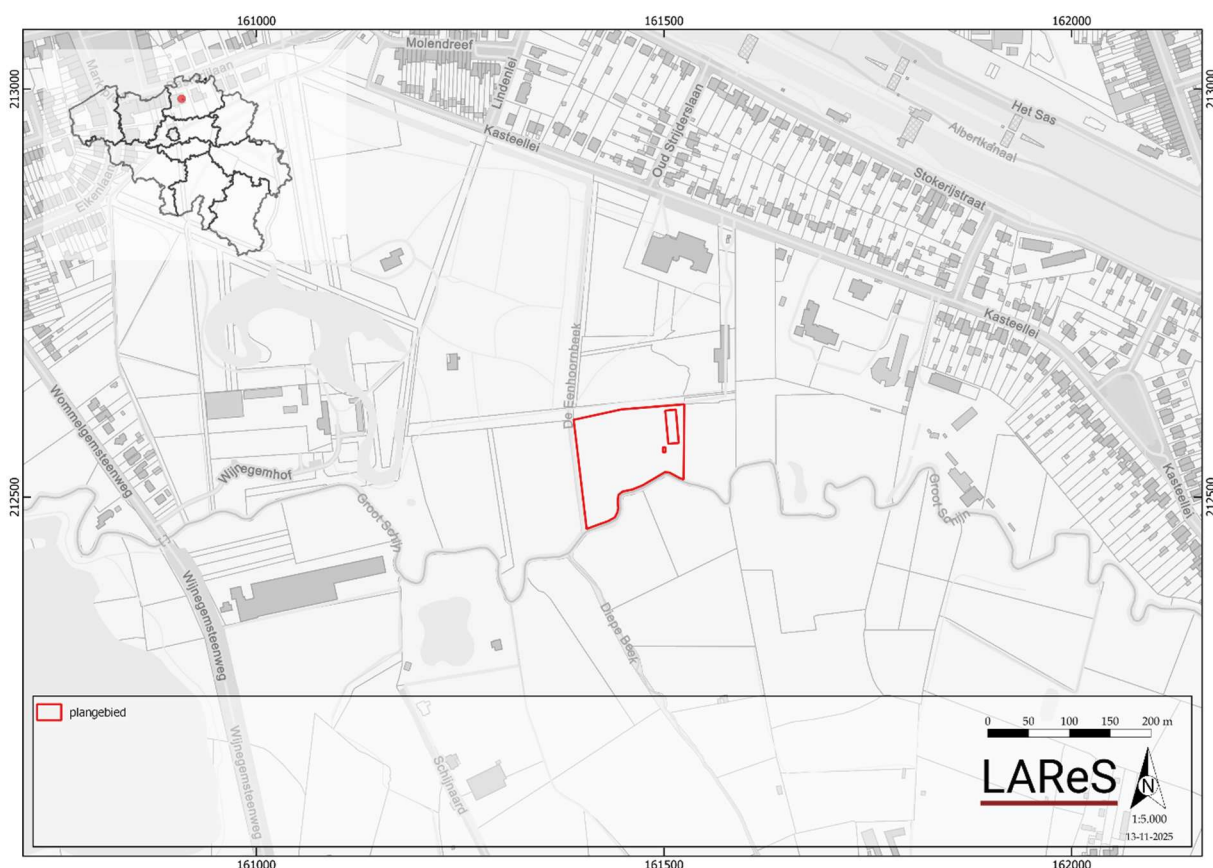
1. INLEIDING	5
1.1. RANDVOORWAARDEN	6
1.2. TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
2. VRAAGSTELLINGEN	8
3. METHODIEK VAN HET ONDERZOEK	9
3.1. ONDERZOEKSMETHODIEK	9
3.2. RAPPORTAGE EN AFBEELDINGEN	10
4. BESCHRIJVING VAN DE GEPLANEDE WERKZAAMHEDEN	11
4.1. BESTAANDE TOESTAND	11
4.2. NIEUWE TOESTAND	11
5. ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK	13
5.1. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	13
5.2. HISTORISCHE BRONNEN	13
5.3. CARTOGRAFISCHE BRONNEN	13
5.4. LUCHTFOTOGRAFIE	17
5.5. GEO(MORFO)LOGIE EN BODEM	20
5.5.1. DIGITAAL HOOGTEMODEL VLAANDEREN II	22
5.5.2. TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART	22
5.5.3. QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART	22
5.5.4. BODEMTYPE	23
5.5.5. POTENTIËLE BODEMEROSIE EN BODEMBEDEKKING	23
5.6. ARCHEOLOGISCHE BRONNEN	25
5.6.1. CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS	25
5.6.2. OVERIGE INVENTARISSEN	26
6. LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	28
6.1. METHODIEK	28
6.2. UITVOERING LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK AAN DE HAND VAN EEN LANDSCHAPPELIJK BOORONDERZOEK	29
6.3. RESULTATEN LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK AAN DE HAND VAN DE BORINGEN	29
7. SYNTHESE	31

7.1. SAMENVATTING VAN DE ONDERZOEKSRESULTATEN EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	31
7.2. IMPACT VAN VROEGERE EN GEPLANEDE WERKEN	32
7.3. POTENTIEBEPALING, KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL EN AANBEVELING	32
7.3.1. POTENTIEBEPALING	32
7.3.2. KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL	33
7.3.3. AANBEVELINGEN	33
 LITERATUUR	 34
 GERAADPLEEGDE LITERATUUR	 34
GERAADPLEEGDE WEBSITES	34
 LIJST VAN FIGUREN	 35

1. Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de Kasteellei 71A te Wijnegem (gemeente Wijnegem, provincie Antwerpen). Het omvat één perceel met een totale oppervlakte van 13.104,4 m². Binnen het terrein staat momenteel een bos met een basketbalveld, een beachvolleybalveld en een skatepark (Figuur 1).

De opdrachtgever plant de inrichting van speel- en natuurplek Het Leeuwenfort, naast Wijnegempark.



Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding van het plangebied.

Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een archeologienota waarvan akte is genomen naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag met stedenbouwkundig luik. Het onderzoek (projectcode 2025J266) werd uitgevoerd door twee erkende archeologen conform de Code van Goede Praktijk. Onderhavige archeologienota bestaat uit twee delen: een verslag van de resultaten van het vooronderzoek (deel I) en het daaruit voortvloeiende programma van maatregelen (deel II).

Het onderzoek omvat in de eerste plaats een bureauonderzoek. Hierbij wordt nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geëvalueerd in hoeverre er voldoende informatie voorhanden is om tot bovengenoemde doelstelling te bekomen, of dat er bijkomend vooronderzoek in een andere vorm (al dan niet met bodemingreep) noodzakelijk is.

Het verslag van de resultaten van het vooronderzoek omvat naast deze inleiding nog vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de vraagstellingen die voor dit onderzoek relevant zijn, opgesomd. Deze vraagstellingen zullen in hoofdstuk 6 beantwoord worden, in zoverre als mogelijk op basis van de resultaten van het vooronderzoek. De gehanteerde werkwijze en onderzoeksstrategie worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hier wordt ook de gemaakte selectie inzake bronnen verantwoord (cf. de Code van Goede Praktijk, par. 12.5.2.1). De geplande werkzaamheden worden in hoofdstuk 4 beschreven. Hierbij is van groot belang dat duidelijk wordt in hoeverre de werken impact zullen hebben op het (eventueel aanwezige) bodemarchief. Hoofdstuk 5 vormt de weerslag van de resultaten van het bureauonderzoek (*assessment*), gebaseerd op een exhaustieve studie van het beschikbare kaartmateriaal, de historische en archeologische bronnen. In dit hoofdstuk wordt geëvalueerd wat de archeologische potentie van het plangebied is. In hoofdstuk 6 wordt een synthese gevormd op basis van het *assessment*, waarin de onderzoeksvragen beantwoord worden en wordt ook geïnformeerd over de eventuele kennisvermeerdering die het plangebied kan opleveren. Verder wordt nagegaan in hoeverre de eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden aangetast kunnen/zullen worden door de geplande werkzaamheden. Het eerste deel wordt afgesloten met de bibliografie en bijlagen. Het tweede deel omvat een gemotiveerd advies omtrent het vervolgtraject (programma van maatregelen).

1.1. Randvoorwaarden

nvt

1.2. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Kasteellei, Wijnegem
Ligging	Kasteellei 71A, 2110 Wijnegem
Kadastrale gegevens	Wijnegem, sectie B, perceel 241e
Bounding Box	X Y
	161313.83408835798 212450.76482897674
	161757.21836371179 212664.82164831672
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
	Landschappelijk bodemonderzoek
Projectcode	2025J266
	2025J270
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS
	Vanessa Vandenbussche, LAReS
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
	Vanessa Vandenbussche: OE/ERK/Archeoloog/2025/00013
Termijn	november 2025
Geplande ingreep	de inrichting van speel- en natuurplek Het Leeuwenfort
Totaal oppervlakte plangebied	ca. 13.104,4 m ²
Oppervlakte werken	ca. 4.085,5 m ²
Geldende wetgeving en voorwaarden	Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3.000 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.
Randvoorwaarden	zie paragraaf 1.1
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	Archeologienota, bureauonderzoek, behoud in situ

2. Vraagstellingen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert de meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

3. Methodiek van het onderzoek

3.1. Onderzoeksmethodiek

Om na te gaan of er archeologische en cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn en om een antwoord te kunnen geven op de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn verschillende soorten bronnen geraadpleegd, die in hoofdstuk 5 besproken zullen worden (*assessment*). De meeste bronnen zijn online beschikbaar gesteld door de Vlaamse Overheid.

Om de fysische geografie van het projectgebied te onderzoeken zijn de bodemkaart, bodembedekkingskaart, erosiegevoeligheidskaart, tertiair geologische kaart en quartair geologische kaart geraadpleegd. Deze zijn online te raadplegen in de databases van Geopunt Vlaanderen (www.geopunt.be) en in de Databank Ondergrond Vlaanderen (www.dov.vlaanderen.be).

Om een beeld te krijgen van de historische (landschaps)ontwikkeling van het plangebied zijn de beschikbare historische en topografische kaarten geraadpleegd. De georeferende historische kaarten, dit zijn de kaart van Frickx (1712), de kaart van de Ferraris (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de kadasterkaart van Popp (1842-1879) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854), kunnen online geraadpleegd worden via het Geoportaal Onroerend Erfgoed (www.geo.onroerenderfgoed.be).

De kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw is voor dit gebied niet beschikbaar. Op dezelfde website zijn ook verschillende 20^e- en 21^e-eeuwse luchtfoto's te raadplegen. Daarnaast is gebruik gemaakt van ander historisch kaartmateriaal, o.a. uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, dat is in te zien via de website van Cartesius (www.cartesius.be). Voor de historische bronnen is gebruik gemaakt van de inventaris onroerend erfgoed en van schriftelijke bronnen. De combinatie van historische bronnen, historische kaarten, topografische kaarten en luchtfoto's zorgt ervoor dat de ontwikkeling van het projectgebied en de ruimere omgeving vanaf de 18^e eeuw tot het heden goed in beeld gebracht kan worden.

Om ook zicht te krijgen op de perioden vóór de 18^e eeuw is onderzocht of er zich in en/of nabij het plangebied archeologische resten in de ondergrond bevinden of reeds zijn onderzocht. Om dit te kunnen bepalen, zijn voornamelijk de online beschikbare gegevens geanalyseerd. Hierbij is in eerste instantie de database van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI; www.cai.onroerenderfgoed.be) bevestigd. Hierbij moet opgemerkt worden dat de CAI niet volledig is en geen garantie biedt op de aanwezigheid of afwezigheid van een eventuele archeologische site. Ook is www.inventaris.onroerenderfgoed.be geraadpleegd voor het plangebied en de ruimere omgeving. Dit is verder in dit rapport verwerkt.

Naast het onderzoek naar de historische ontwikkeling van het gebied en de reeds gekarteerde archeologische vindplaatsen, dienen ook de geplande werkzaamheden en de (eventueel) hierbij horende verstoringen in kaart gebracht te worden. De beschrijvingen gebeuren op basis van de plannen en schetsen die de opdrachtgever ter beschikking heeft gesteld (hoofdstuk 4). Hiertoe behoren de plannen van en informatie

over de bestaande bebouwing (“bestaande toestand”) en de bouwtekeningen van het te realiseren project (“nieuwe toestand”).

Op basis van alle beschikbare gegevens is tenslotte een conclusie getrokken omtrent de kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed met een groot potentieel tot kennisvermeerdering en de eventuele intactheid van een al dan niet aanwezige archeologische site (hoofdstuk 6). Hieruit vloeit een advies omtrent eventuele vervolgstappen die genomen moeten worden.

3.2. *Rapportage en afbeeldingen*

De indeling in hoofdstukken is reeds eerder beschreven. Wat betreft de afbeeldingen die in deze archeologienota zijn opgenomen, geldt dat zij alle zijn afgebeeld op klein formaat omwille van de opmaak van de tekst.

De kaarten die gemaakt zijn op basis van de beschikbare bodemkaarten, luchtfoto’s en CAI zijn zoveel mogelijk op eenzelfde schaal vervaardigd (zie ook figurenlijst). Omwille van de duidelijkheid (vb. situeren van het plangebied ten opzichte van de omringende omgeving) kan hiervan afgeweken zijn. Historische kaarten zijn op een andere schaal gemaakt om zo ook zicht te geven op een groter gebied, of juist in te zoomen op details.

De in deze archeologienota opgenomen informatie en plannen zijn vermeld met toezegging van de opdrachtgever. De aangemaakte kaarten vallen allemaal onder copyright van LARes bvba tenzij anders vermeld en werden gemaakt op 13 november 2025.

4. Beschrijving van de geplande werkzaamheden

4.1. Bestaande toestand

Het plangebied bestaat uit één perceel met een totale oppervlakte van ca. 13.104,4 m². Het terrein is in gebruik als bos, grasland en in het oosten is een basketbalveld, een beachvolleybal veld en een skatepark (Figuur 2).



Figuur 2. Inplantingsplan bestaande toestand.

4.2. Nieuwe toestand

De opdrachtgever voorziet in een deel van het terrein de inrichting van speel- en natuurplek Het Leeuwenfort (Figuur 3).

Het Leeuwenfort wordt een avontuurlijke speel- en natuurplek waar jongeren kunnen ravotten én de natuur volop kansen krijgt. In samenwerking met Scouts en Chiro Wijnegem werd een plan uitgewerkt dat spelplezier en valleitherstel combineert.

- Waterberging: De infiltratiekom houdt regenwater gecontroleerd vast in dit watergevoelig openruimtegebied. De infiltratiekom (970 m²) wordt uitgegraven tot diepte 0,10 m -mv (97 m³).
- Droge voeten: De jeugdbewegingen krijgen een droge uitvalsbasis – het leeuwenfort. De fortgracht (262 m²) wordt uitgegraven tot op diepte 0,25 m-mv (65,5 m³). Verder zal het speelplateau met wandelpad (1.304 m²) opgehoogd worden tot 0,20 m -mv (260,8 m³).

- Valleitherstel: Een nieuw bos en moeraszone vormen de natuurlijke overgang van het leeuwenfort naar het Groot Schijn. De moeraszone (1.318 m²) wordt uitgegraven tot op diepte 0,20 m-mv (263,6 m³)
- In totaal zal het oppervlakte grondverzet 3.854 m² (686,9 m³) bedragen.



Figuur 3. Inplantingsplan nieuwe toestand.

5. Archeologisch bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt verslag uitgebracht van het bureauonderzoek naar de archeologische en historische kennis over het plangebied (*assessment-rapport*). De hierbij gehanteerde methoden, technieken en criteria zijn beschreven in hoofdstuk 3.

5.1. *Archeologische voorkennis*

Er is nog geen archeologisch onderzoek in welke vorm dan ook uitgevoerd binnen de grenzen van het plangebied. Deze bureaustudie is met andere woorden het eerste onderzoek dat voor deze locatie wordt uitgevoerd. Buiten de grenzen van het plangebied zijn op verschillende locaties al archeologisch onderzoek uitgevoerd. Deze worden beschreven in paragraaf 5.6.

5.2. *Historische bronnen*

Voor het historisch onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens uit de inventaris onroerend erfgoed en heemkundige literatuur online.

De oudst gekende vermelding van Wijnegem staat in de oorkonden van de abdij van Tongerlo en dateert uit 1161. Tot 1559 was de hoge gerechtigheid over Wijnegem in handen van de hertog van Brabant. In 1567 verkocht Geraard Sterck de heerlijkheid aan Jan Vleminck, in 1621 werd ze bezit van de familie Haudion, die in 1698 (Donaat de Haudion) de grafelijke titel verkreeg. Eigenaars waren nadien de families Van Maldegem, Donroy en Roelants. Aanvankelijk hoorde de parochie Wijnegem bij de parochie Broechem. In 1161 schonk de bisschop van Kamerijk het altaar van Broechem met zijn annexen (onder meer Wijnegem) aan de abdij van Tongerlo; vermoedelijk werd de Onze-LieveVrouweparochie pas midden 16^e eeuw onafhankelijk van Broechem. Sporen van bewoning in de Romeinse tijd uit de 2^e eeuw en begin 3^e eeuw werden opgegraven ten noorden van het Albertkanaal. De oude kerk van Wijnegem stond aan de huidige Oude Sluisstraat; nadat deze kerk in 1562 afgebrand was, werd een nieuwe kerk gebouwd op de plaats van de huidige, namelijk in de as van de dreef naar het kasteel. Wijnegem werd in 1542 geplunderd en gedeeltelijk verwoest tijdens de doortocht van Maarten van Rossem. Tijdens de Spaanse Successieoorlog was het Franse hoofdkwartier hier gevestigd.¹

5.3. *Cartografische bronnen*

Voor dit gedeelte van het onderzoek zijn de kaarten van Frickx, van de graaf De Ferraris, de Atlas der Buurtwegen, de Poppkaart en de Vandermaelenkaart gebruikt. De topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw is voor dit plangebied niet beschikbaar.² Er zijn in dit kader ook recente topografische

¹ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/13707>

² Alle gebruikte kaarten en luchtfoto's kunnen online geraadpleegd worden op <http://www.geopunt.be>. Dit zal niet elke keer herhaald worden bij de desbetreffende kaartbeschrijving.

kaarten bekeken.

Het plangebied ligt in het historisch dorpskern van Wijnegem. Als algemeen referentiekader lijkt de Frickxkaart (Figuur 4) echter moeilijk als alleenstaand cartografisch document leesbaar. De kaart is te algemeen om er duidelijke informatie over het plangebied uit af te leiden. Daarenboven kan de kaart niet goed gegeorefereerd worden.

De Ferrariskaart (1771-1778) is op deze locatie alvast duidelijk en gedetailleerd te plaatsen (Figuur 5). Op deze kaart is te zien dat het plangebied onbebouwd was. Het is in gebruik als bos en nat grasland. In het zuiden is het Groot Schijn gelegen.

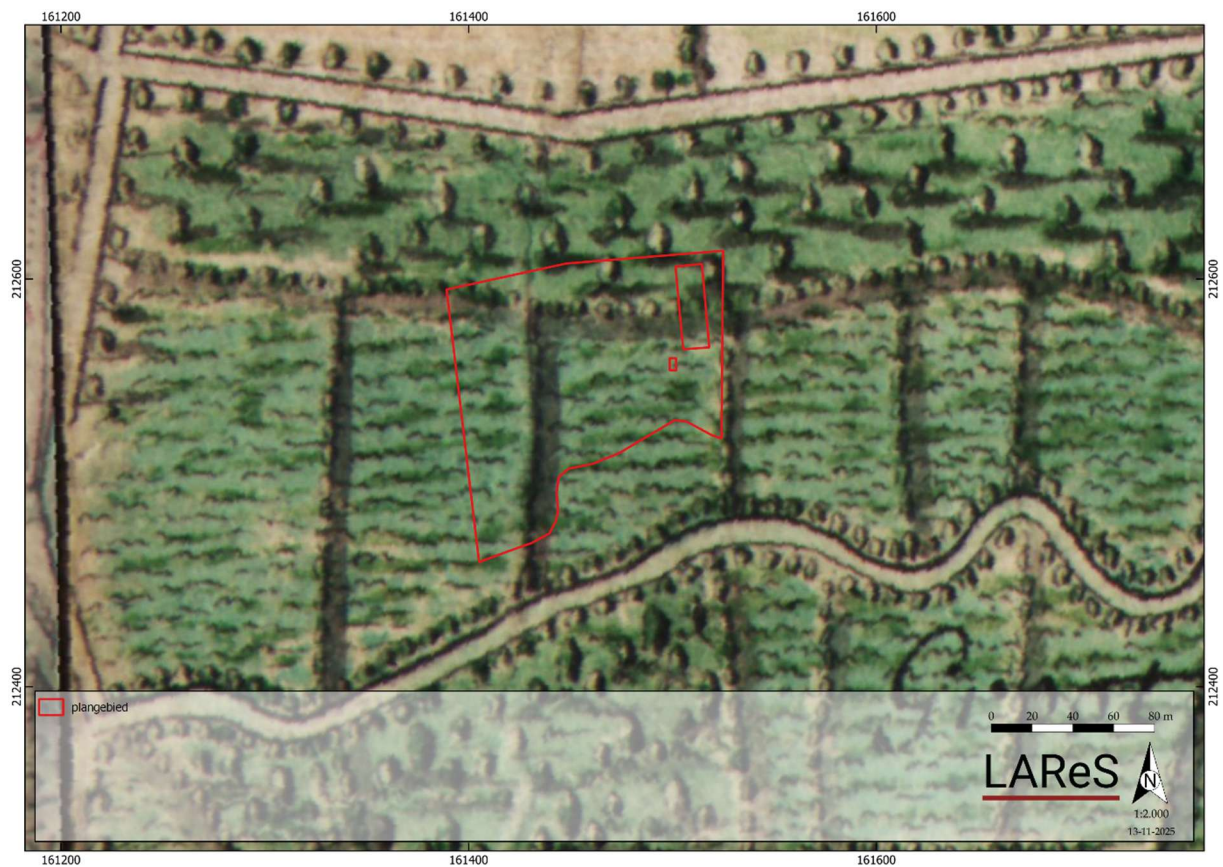
Ongeveer driekwart eeuw later worden de kaarten van de Atlas der Buurtwegen (1841) gemaakt (Figuur 6). Daarop is eenzelfde situatie als op de Ferrariskaart te zien. Nauw aansluitend bij de Atlas der Buurtwegen is de kadasterkaart van Popp (1842-1879) (Figuur 7). Deze toont een gelijkaardig beeld als de voorgaande historische kaarten.

De Vandermaelenkaart (1846-1854) vertoont geen wezenlijk ander beeld dan de Atlas der Buurtwegen of het Poppkadaster (Figuur 8). Het plangebied is hierbij nog steeds gelegen buiten de toenmalige bewoningskern van Wijnegem. Het is onbebouwd en in gebruik als grasland.

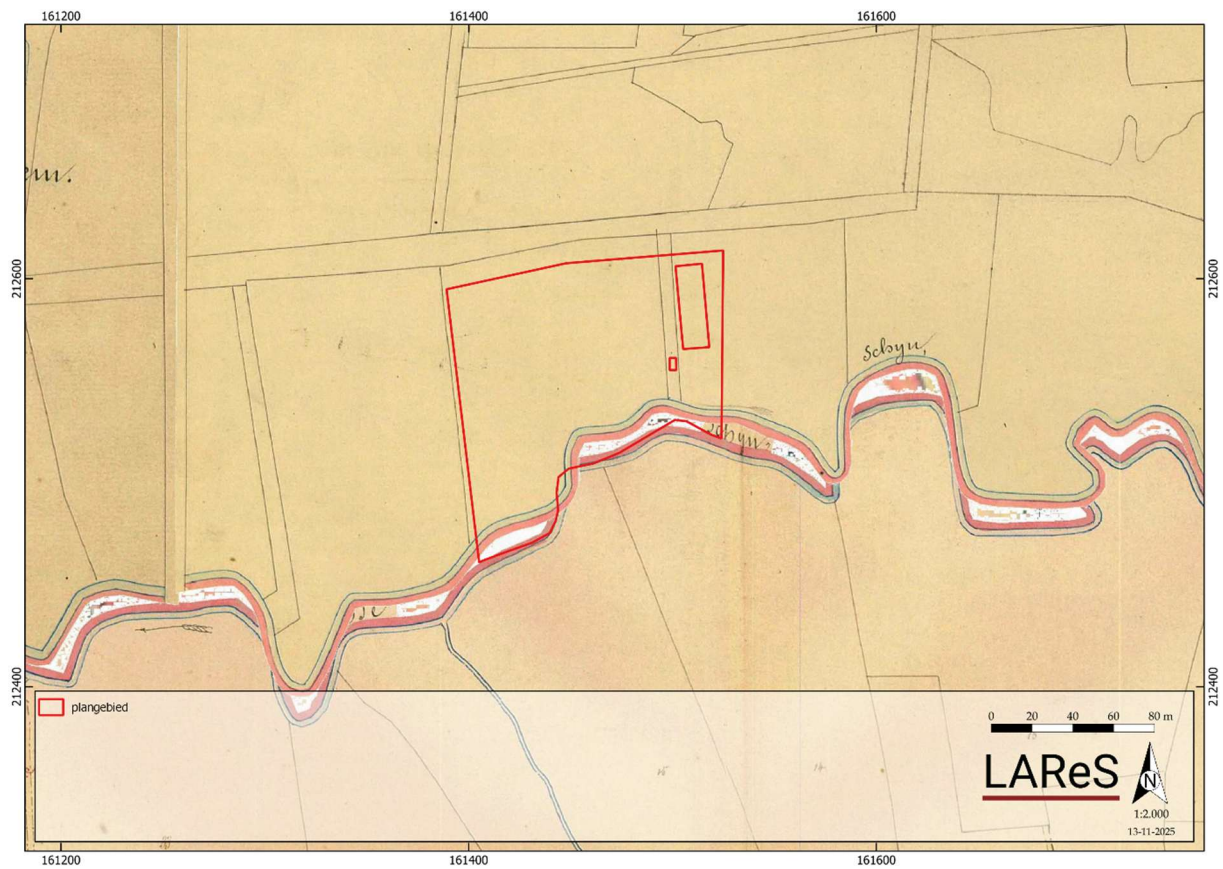
De hierboven besproken historische kaarten tonen een hoge mate van continuïteit in en rond het plangebied vanaf de tweede helft van de 18^e eeuw tot het einde van de 19^e eeuw. Elke historische kaart karteert geen bebouwing binnen het plangebied. Het is in gebruik als grasland.



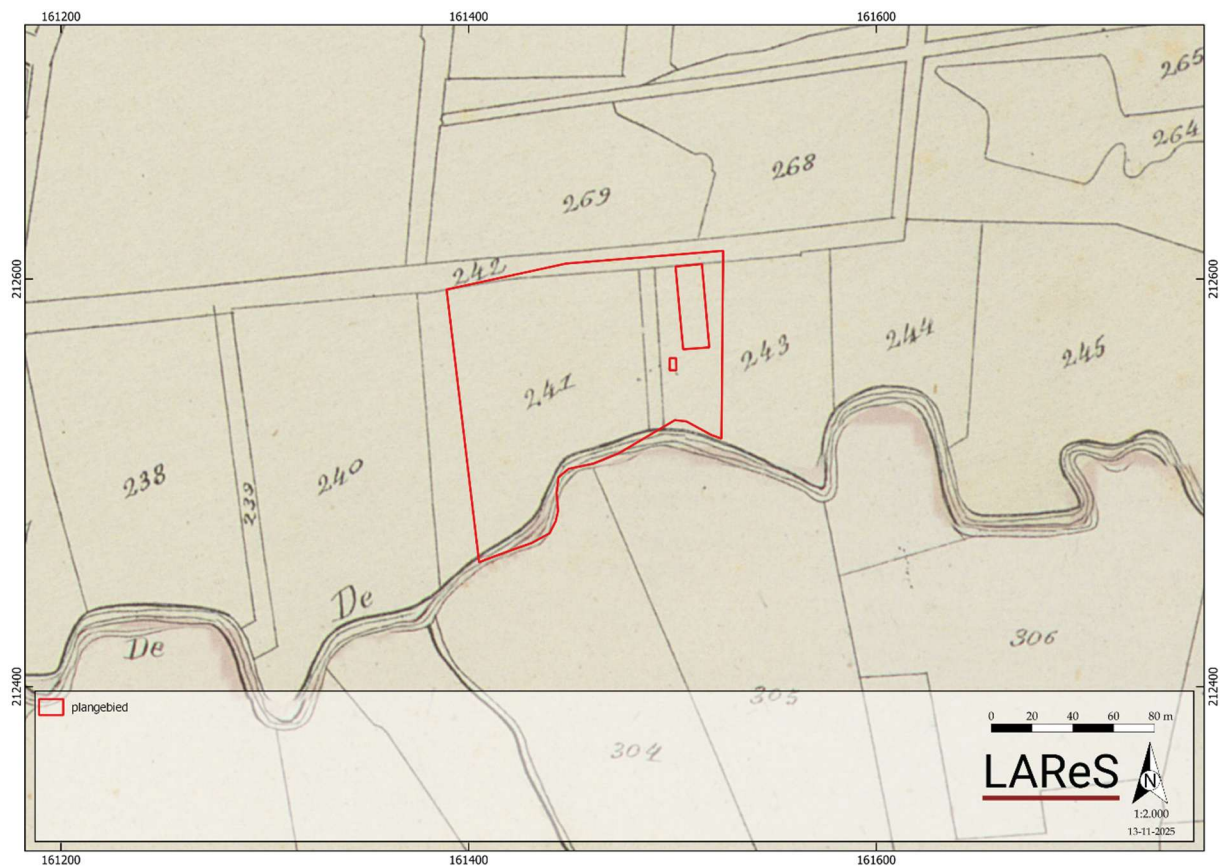
Figuur 4. Uitsnede uit de Frickxkaart (1712).



Figuur 5. Uitsnede uit de Ferrariskaart (1771-1778).



Figuur 6. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (1841).



Figuur 7. Uitsnede uit de kadasterkaart van Popp (1842-1879).



Figuur 8. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart (1846-1854).

Afsluitend zijn nog enkele topografische kaarten bekeken. Door de grote continuïteit binnen het plangebied en de hoge tijdsresolutie van de verschillende beschikbare topografische kaarten werd ervoor gekozen hier geen te bespreken.³ De gehele reeks aan topografische kaarten toont immers steeds opnieuw hetzelfde karakter voor het plangebied.

5.4. Luchtfotografie

Ter aanvulling van de 18^e- tot 20^e-eeuwse historische kaarten zijn ook recentere luchtfoto's uit verschillende jaartallen bekeken. De luchtfoto uit 1971 (Figuur 9) is zeer grofkorrelig maar toont wel aan dat het plangebied in gebruik is als grasland. De situatie op de luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 10) toont de aanleg van tennisvelden en een gebouw in het oosten. De luchtfoto uit 2015 toont de afwezigheid van de tennisvelden (Figuur 11). De luchtfoto uit 2018 toont dat de verharding van de tennisvelden nog aanwezig is onder het gras (Figuur 12). De luchtfoto uit 2019 toont de afbraak van zowel de tennisvelden als het gebouw in het oosten (Figuur 13). De luchtfoto uit 2020 (Figuur 14) toont de situatie die momenteel aanwezig is. Het terrein is in gebruik als grasland, bos en in het oosten is een skatepark, basketbalveld en een beachvolleybalveld aanwezig.



Figuur 9. Uitsnede van de luchtfoto uit 1971.

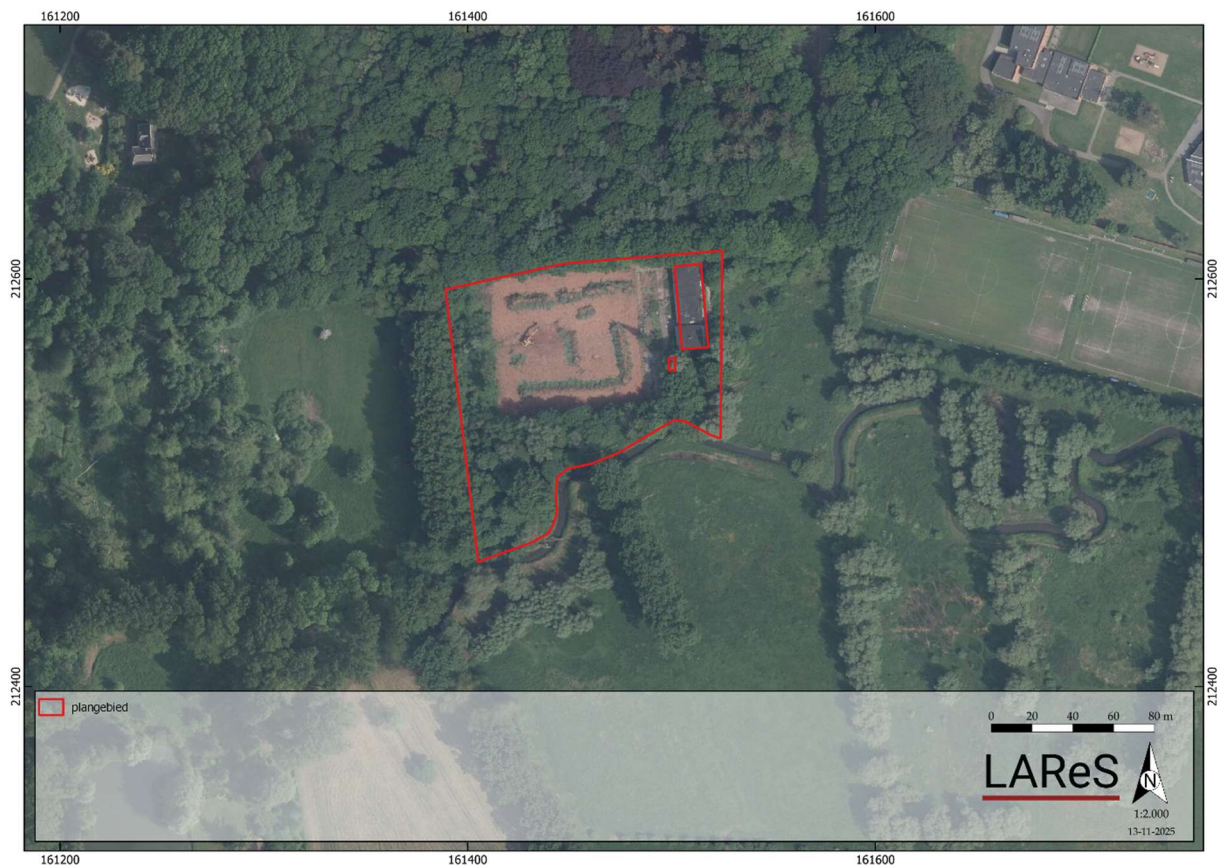
³ Voor het meest complete overzicht aan georeferendeerde topokaarten voor het plangebied zie www.cartesius.be.



Figuur 10. Uitsnede van de luchtfoto uit 1979-1990.



Figuur 11. Uitsnede van de luchtfoto uit 2015.



Figuur 12. Uitsnede van de luchtfoto uit 2018.



Figuur 13. Uitsnede van de luchtfoto uit 2019.



Figuur 14. Uitsnede van de luchtfoto uit 2025.

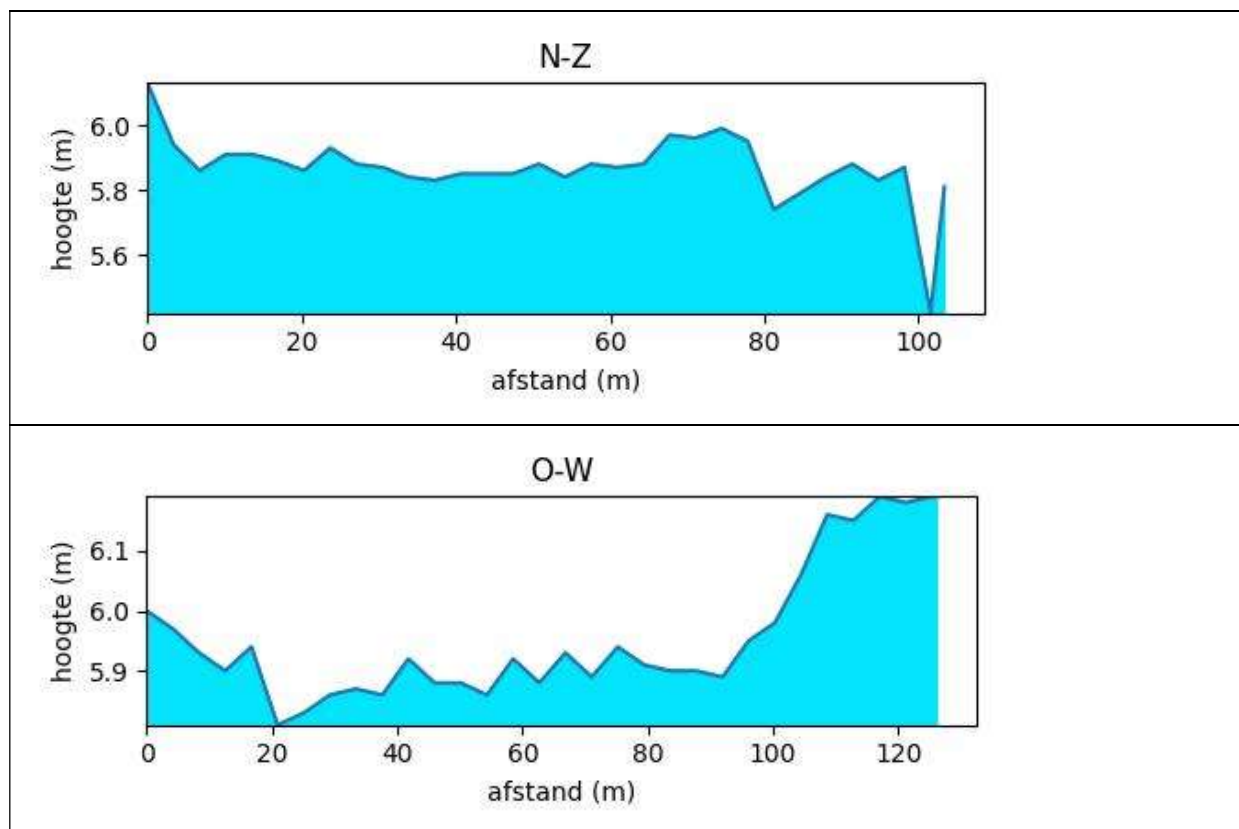
5.5. Geo(morfo)logie en bodem

Om de geomorfologie en de bodemopbouw van het plangebied te bestuderen, zijn de bodemkaart van Vlaanderen, de potentiële bodemerosiekaart, de bodembedekkingskaart en de tertiair en quartair geologische kaarten gebruikt.⁴ Om te kijken hoe de landschappelijke hoogteligging van het plangebied is ten opzichte van een grotere omgeving en de relatie van het plangebied tot beek- en riviervalleien zich verhoudt is het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II bestudeerd.

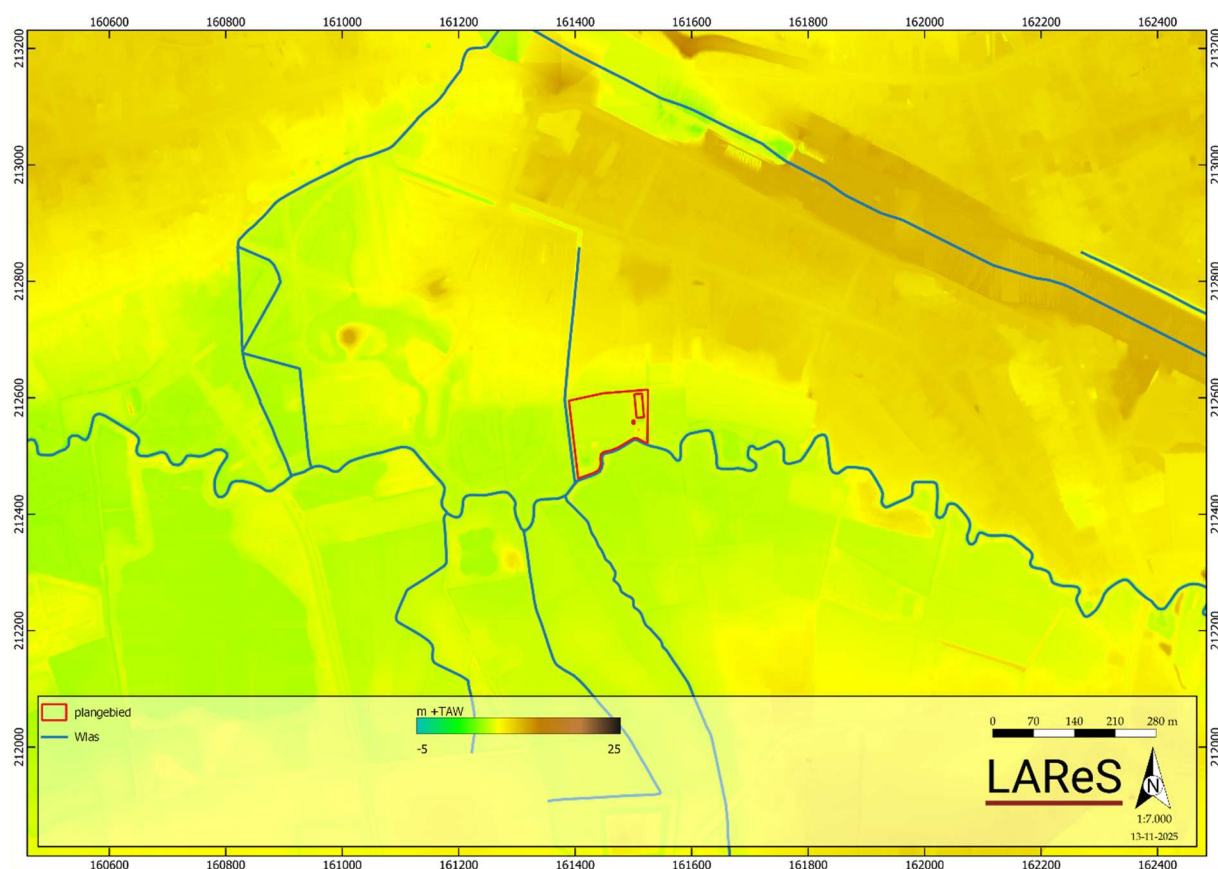
Het plangebied helt af in zuidelijke richting, van een hoogte van ca. 6,19 m +TAW naar een hoogte van 5,45 m +TAW. Dit is in de richting van het Groot Schijn die ten zuiden aanpalend van het terrein stroomt (Figuur 15).

Geomorfologisch gezien behoort het plangebied tot de depressie van de Schijn en de Nete.

⁴ Alle bodemkaarten kunnen gevonden worden op www.dov.vlaanderen.be.



Figuur 15. Terreindoorsnede.



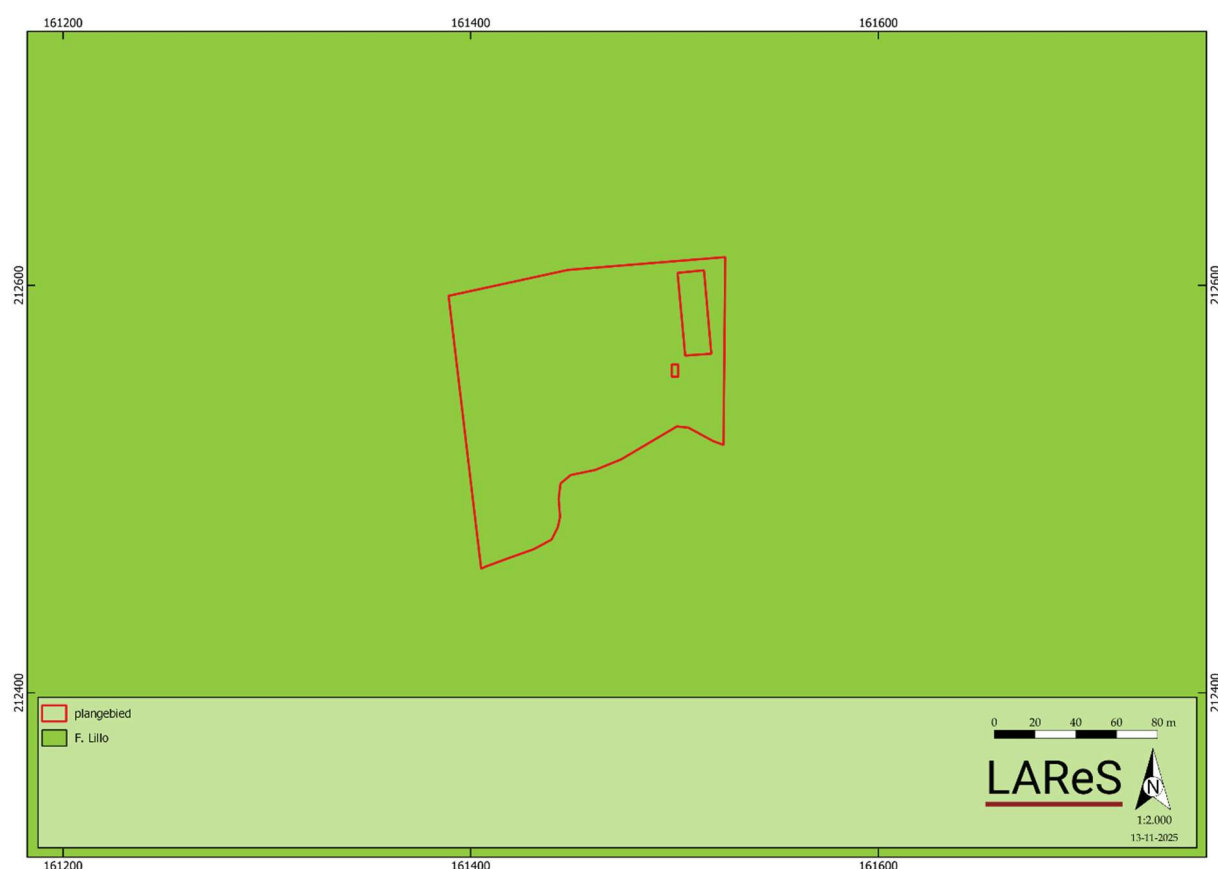
Figuur 16. Hoogteligging op het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II.

5.5.1. Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (Figuur 16) wijst hetzelfde uit. Net zoals ook uit de historische kaarten bleek, blijkt hieruit dat het plangebied gelegen is aanpalend aan het Groot Schijn. Binnen het plangebied loopt het terrein daardoor af in zuidelijke richting van 6,0 m +TAW tot 5,4 m +TAW.

5.5.2. Tertiair geologische kaart

Op de tertiair geologische kaart (Figuur 17) ligt het plangebied op een ondergrond dat benoemd wordt als de Formatie van Lillo. Deze sedimenten bestaan uit groen tot grijsbruin fijn zand dat weinig glauconiethoudend is. Verder bevat het aan de basis schelpen.



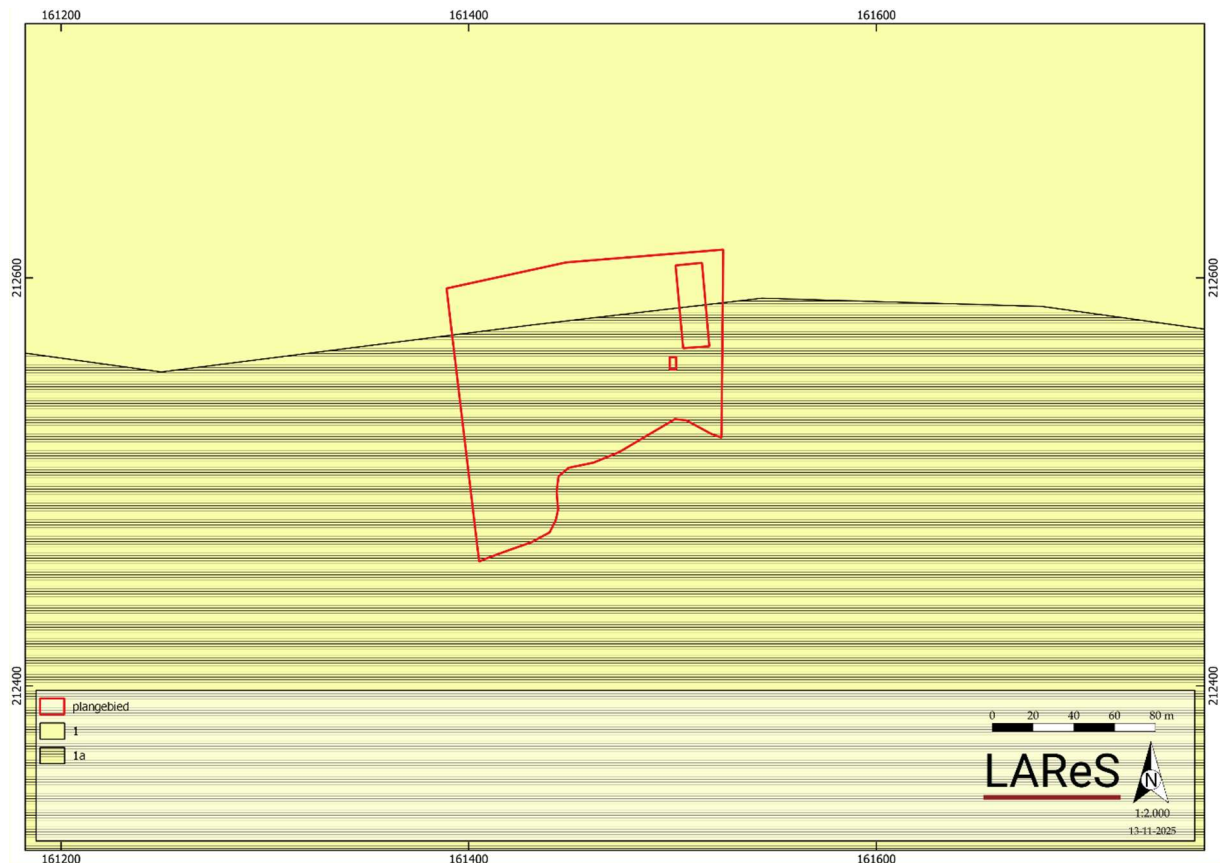
Figuur 17. Uitsnede van de tertiair geologische kaart.

5.5.3. Quartair geologische kaart

Op de quartair geologische kaart (Figuur 18) wordt aangegeven dat in het noordelijk deel van het plangebied geen holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie voorkomen (type 1).⁵ De basis van de quartairgeologische sequentie wordt gevormd door eolische afzettingen van het weichseliaan en/of hellingsafzettingen van het quartair. In het zuidelijk deel van het

⁵ www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

plangebied komen holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie voor (type 1a).⁶ De basis van de quartairgeologische sequentie wordt gevormd door eolische afzettingen van het weichseliaan en/of hellingsafzettingen van het quartair en fluviatiele afzettingen van het weichseliaan.



Figuur 18. Uitsnede van de quartair geologische kaart.

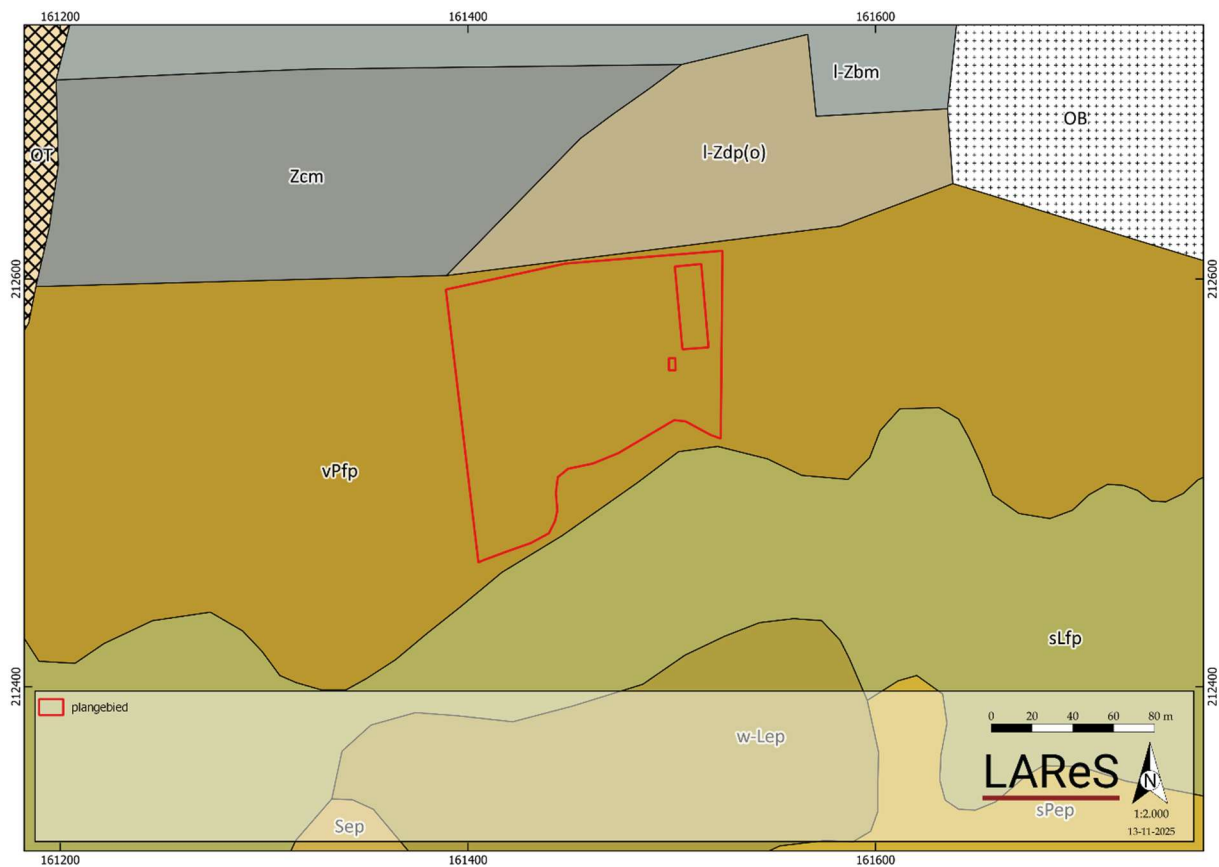
5.5.4. Bodemtype

Op de bodemkaart van Vlaanderen (Figuur 19) blijkt dat er binnen het plangebied één bodemtype voorkomt. Het betreft een vPfp-bodem. Dit zijn zeer natte, zeer sterk gleyige (f) licht zandleembodems (P) zonder profielontwikkeling (p) met een veensubstraat op geringe diepte (v). Deze hydromorfe zandleemgronden hebben een dikte (30-40 cm) humeuze bovengrond, dikwijls verveend, en met duidelijke roestverschijnselen. De reductiehorizont begint tussen 50 en 100 cm.

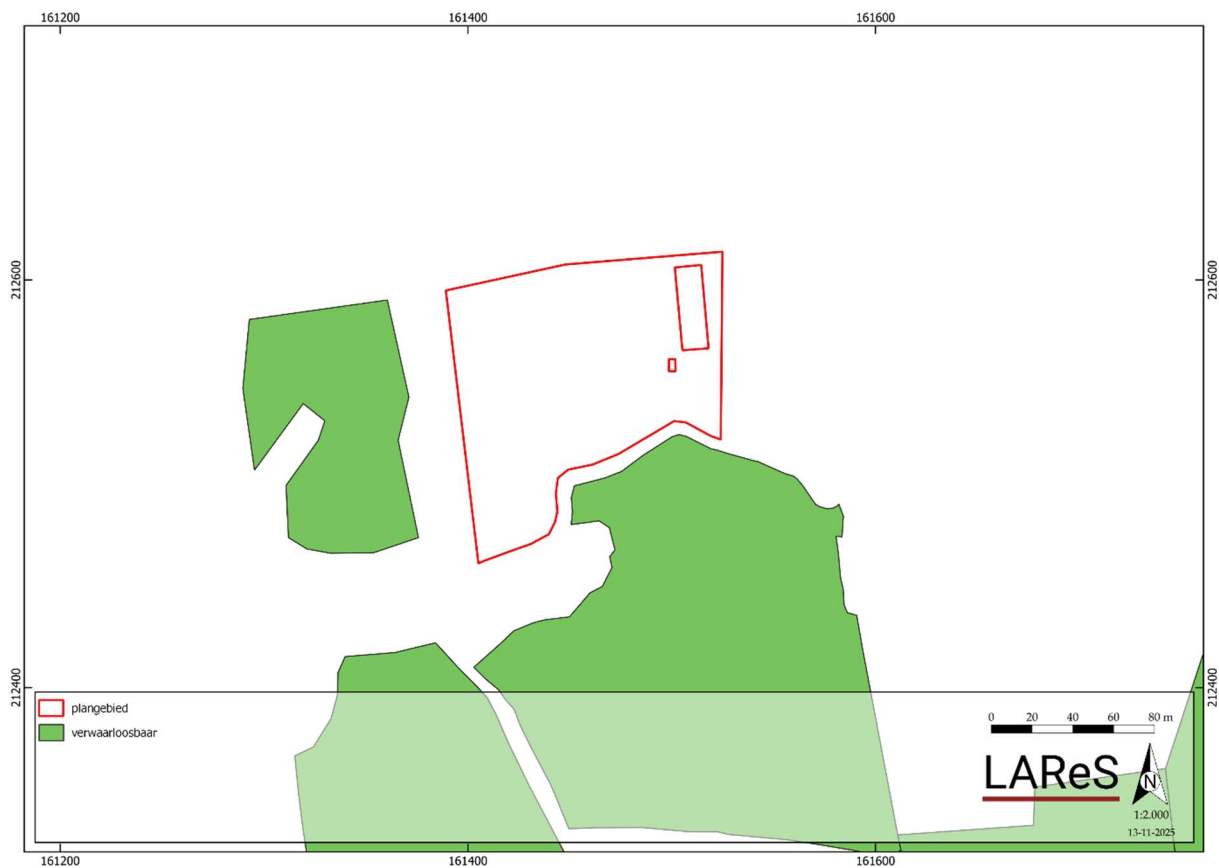
5.5.5. Potentiële bodemerosie en bodembedekking

De potentiële bodemerosiekaart per perceel (Figuur 20) geeft geen verdere informatie over het plangebied zelf. De meeste percelen die in de nabije omgeving liggen, hebben een verwaarloosbare kans op erosie. Uit de bodembedekkingskaart (1 m resolutie) (Figuur 21) blijkt een situatie die grotendeels overeenkomt met de huidige werkelijkheid, zoals hierboven reeds uitgebreid beschreven.

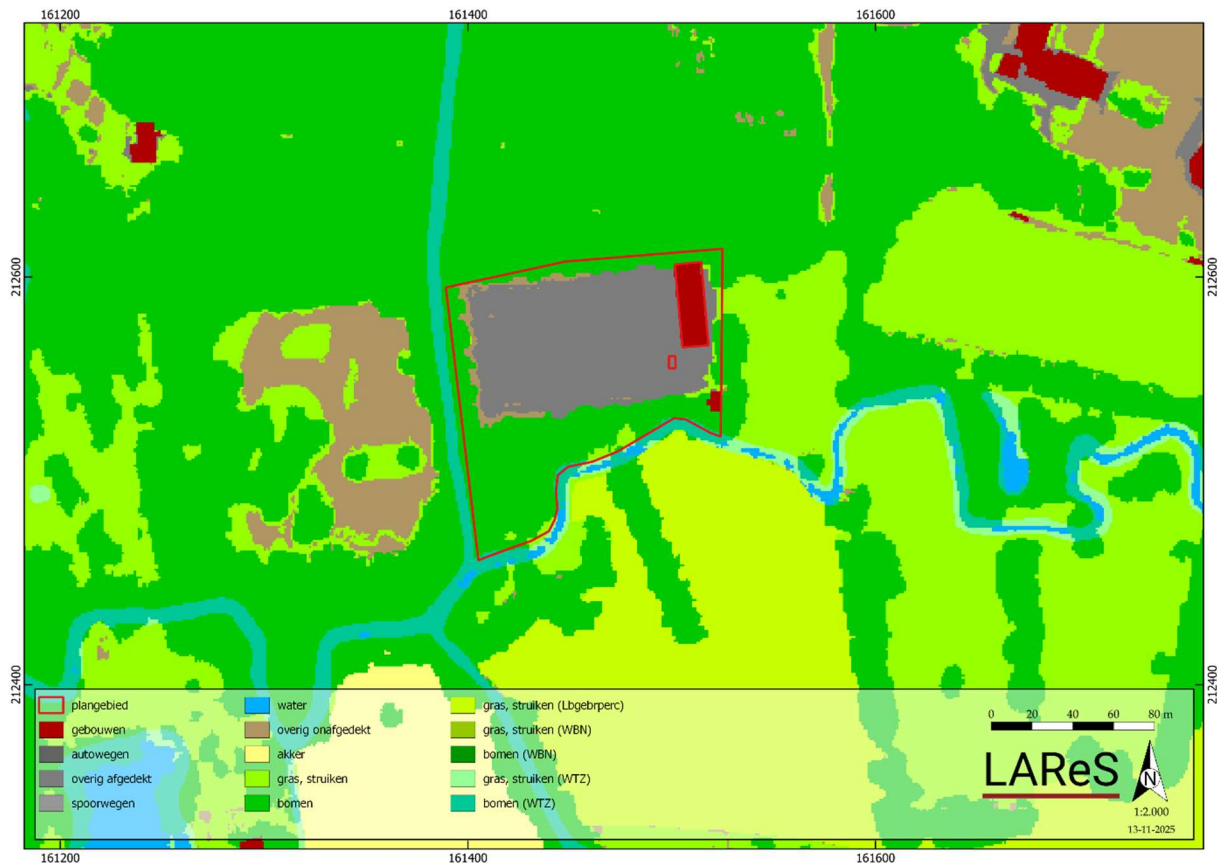
⁶ www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.



Figuur 19. Uitsnede van de bodemkaart.



Figuur 20. Uitsnede van de potentiële bodemerosiekaart.



Figuur 21. Uitsnede van de bodembedekkingskaart.

5.6. Archeologische bronnen

De CAI is weliswaar niet compleet, maar binnen het plangebied zijn alvast geen archeologische waarden aangetroffen (Figuur 22).⁷ In de bredere omgeving beschikken we over enige informatie. Niet alle waarden zullen hieronder worden opgesomd, alleen diegene op relatief korte afstand van het plangebied.

5.6.1. Centraal Archeologische Inventaris

STEENTIJD:

- **CAI ID 105399:** Wijnegem: op deze locatie is tijdens een veldkartering silexartefacten uit de steentijd gevonden.

MIDDELEEUWEN:

- **CAI ID 510438:** Wijnegem: op deze locatie is tijdens een veldkartering Maaslands wit aardewerk gevonden. Het wordt in de volle middeleeuwen gedateerd.

⁷ Voor alle waarden die in deze tekst zijn opgenomen, geldt dat de CAI is geraadpleegd op 13 november 2025 (<https://cai.onroerenderfgoed.be>). Per genoemde waarde zal dit niet meer herhaald worden. Hetzelfde geldt voor de inventaris van het onroerend erfgoed.

MIDDELEEUWEN-NIEUWE TIJD:

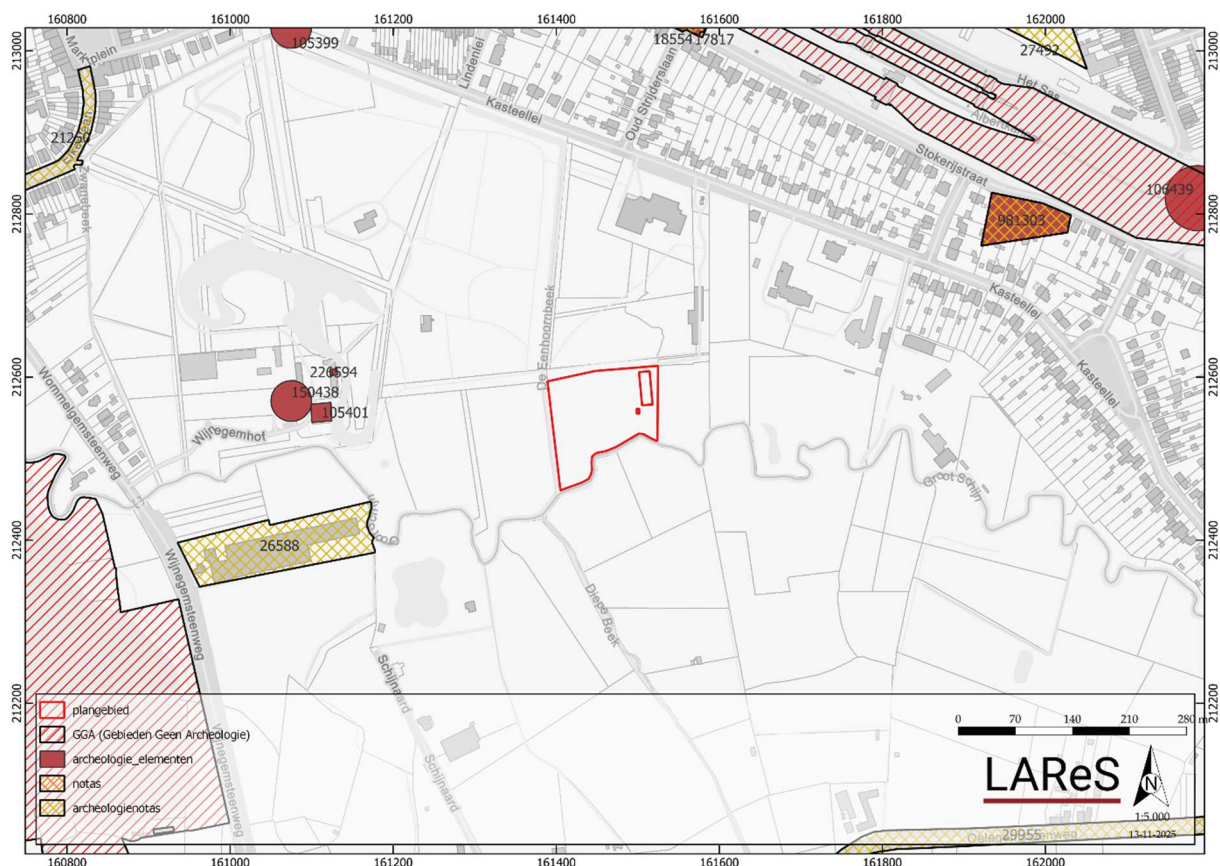
- **CAI ID 105401:** Wijnegem, Turnhoutsebaan 387: op deze locatie is tijdens een opgraving aardewerk uit de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd gevonden.

NIEUWE TIJD:

- **105401/226594:** Wijnegem, Turnhoutsebaan 387: op deze locatie is het Wijnegemhof gelegen. Het wordt in de 16^e eeuw gedateerd.

NIEUWSTE TIJD:

- **CAI ID 510438:** Wijnegem: op deze locatie is tijdens een veldkartering een zwaard met snede uit de 17^e-18^e eeuw gevonden.
- **CAI ID 106438:** Wijnegem, Turnhoutsebaan 387: op deze locatie is de herberg de Swaen uit de 17^e eeuw gelegen.



Figuur 22. Overzicht van de waarden uit de CAI.

5.6.2. Overige inventarissen

Voor de vermelding van overige inventarissen hebben we ons beperkt tot wat er op korte afstand van het plangebied aanwezig is.

- **ID 26588:** Wommelgem, Wijnegemsteenweg 110: voor deze locatie is een bureauonderzoek uitgevoerd waaruit blijkt dat het plangebied weinig tot geen

archeologisch potentieel/kennisvermeerderingspotentieel heeft. Hierdoor is er geen verder vooronderzoek geadviseerd en is het terrein vrijgegeven.⁸

- **ID 15703/18046:** Wijnegem, Stokerijstraat: voor deze locatie is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waaruit blijkt dat het plangebied archeologisch potentieel heeft. Hierdoor is er een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een opgraving.⁹

Verder zijn er geen waarden gevonden voor de onmiddellijke omgeving van het plangebied in:

- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris (landschapsatlas, historische tuinen en parken, houtige beplantingen, archeologische zones, bouwkundig erfgoed – gehelen, orgels, wereldoorlog relictten)
- Unesco Werelderfgoed
- Beheersplannen
- Erfgoedlandschappen

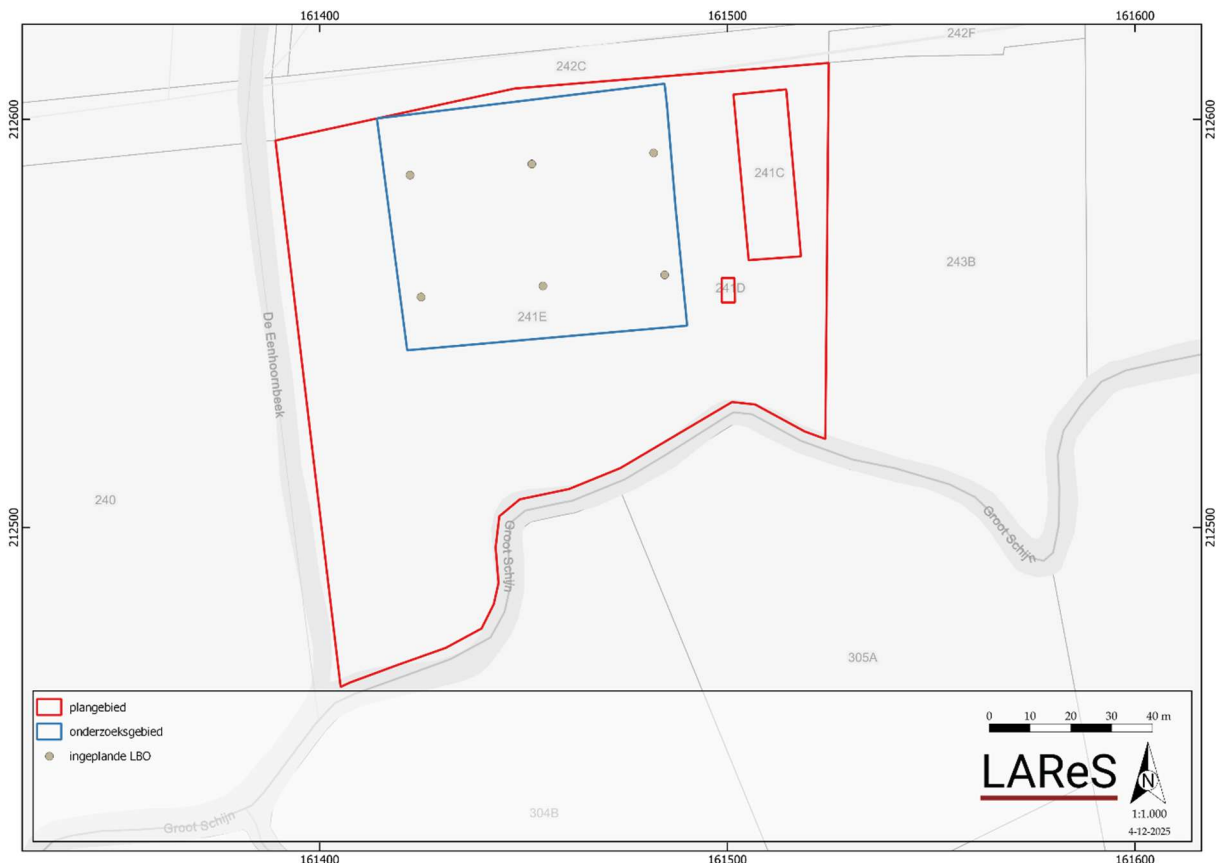
⁸ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/26588>

⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/18046>

6. Landschappelijk bodemonderzoek

6.1. Methodiek

Om te bepalen of de bodem nog voldoende intact is om een eventuele archeologische site te garanderen en om te evalueren of de bodem verstoord zal worden door de geplande werken, is een landschappelijke analyse uitgevoerd. Hierbij worden enkele boringen geplaatst die inzicht bieden in de bodemopbouw. Dit landschappelijk bodemonderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een landschappelijk booronderzoek (Code van Goede Praktijk, paragraaf 7.3).



Figuur 23. Voorstel voor het landschappelijk bodemonderzoek.

Om inzicht te krijgen in de bodemopbouw en de intactheid ervan zijn zes boringen verspreid binnen het projectgebied uitgezet. In Figuur 23 zijn de boorlocaties aangegeven. Deze boringen bevinden zich telkens op een locatie waar bodemingrepen gaan plaatsvinden. Indien hieruit niet duidelijk afgeleid kan worden of er sprake is van een intacte bodem of als blijkt dat delen verstoord zijn, dienen enkele bijkomende boringen gezet te worden om beter inzicht in de bodemopbouw te verkrijgen en te bepalen tot waar de aangeboorde verstoringen doorlopen. De voorkeur wordt gegeven aan een Edelmanboor met een minimale diameter van 7 cm, zodat een goede doorsnede van de bodemhorizonten verkregen wordt.

Als het landschappelijk booronderzoek is afgerond, is bekend hoe diep het mogelijke archeologische niveau zit en of er sprake is van een onverstoorde oorspronkelijke

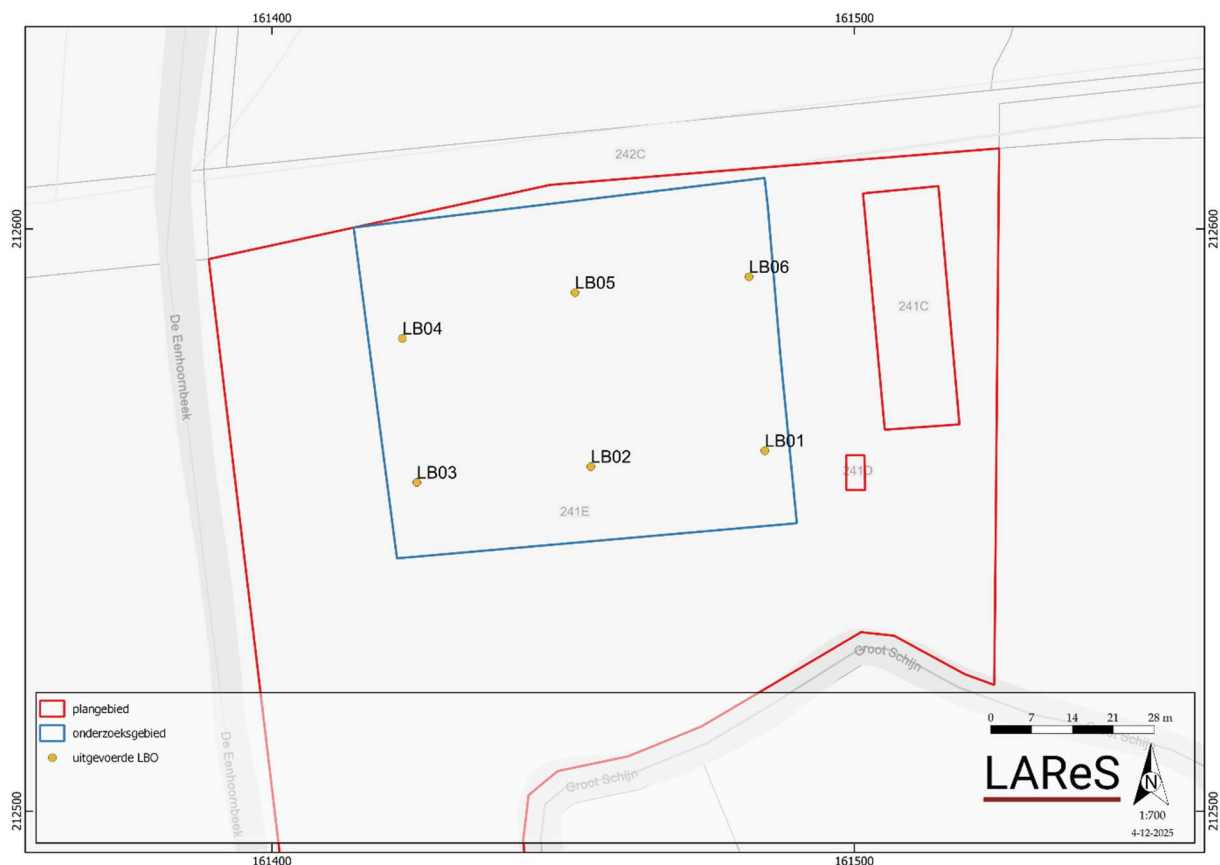
bodem waar zich nog mogelijk een archeologische site in zou kunnen bevinden.

6.2. *Uitvoering landschappelijk bodemonderzoek aan de hand van een landschappelijk booronderzoek*

Het booronderzoek is manueel uitgevoerd met een edelmanboor met een kop van 7 cm. De boringen zijn verspreid over het terrein geplaatst, met een voldoende aantal om de bodemkundige situatie te begrijpen. In totaal zijn zes boringen geplaatst (Figuur 24).

De boringen zijn tot een diepte gezet waardoor alle eenheden grondig bekeken konden worden. Maximaal zijn de boringen tot een diepte van ca. 1,35 m gezet. De boorkernen zijn niet gezeefd. Er zijn geen stalen genomen in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek omdat dit niet relevant is in deze fase van het onderzoek.

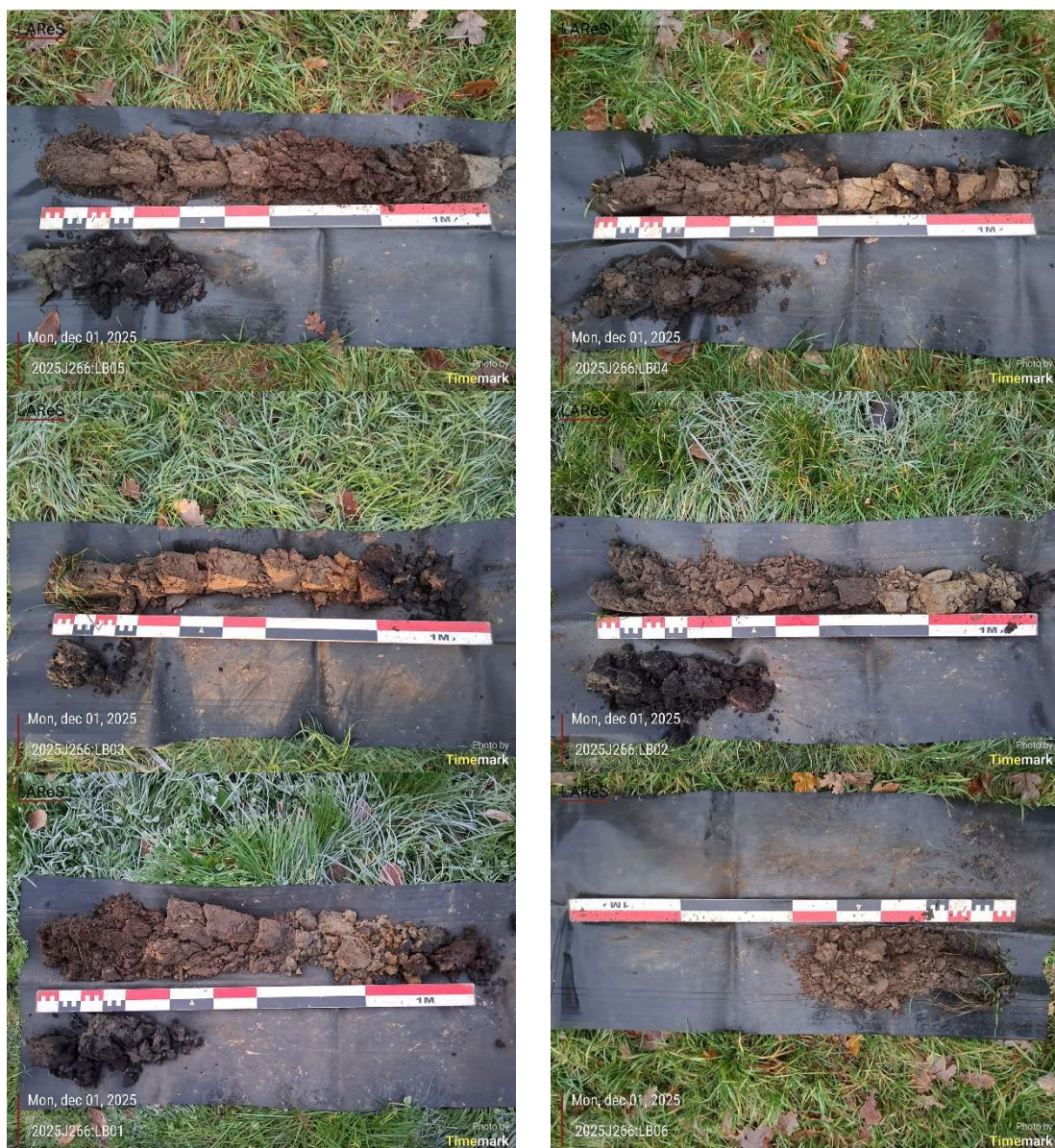
Het landschappelijk booronderzoek is uitgevoerd op maandag 1 december 2025 op een donkere dag. De boringen zijn naast het boorgat uitgespreid voor registratie. De boringen zijn in het veld beschreven en gefotografeerd. De boringen zijn ingemeten in Lambertcoördinaten.



Figuur 24. Locatie boorpunten.

6.3. *Resultaten landschappelijk bodemonderzoek aan de hand van de boringen*

Uit het landschappelijk bodemonderzoek is gebleken dat de bodemopbouw van de meeste boringen bestaat uit een AC-veen-profiel (Figuur 25).



Figuur 25. Foto's van boring 1-6.

Boringen 1, 2, 3 en 4, 5 hebben dezelfde bodemopbouw. Deze boringen bestaan uit één of meerdere Ap-horizonten, één of meerdere ophogingslagen, een A/C-horizont, veen en een C-horizont. De Ap-horizonten zijn tussen 15-25 cm dik en hebben een donker bruine tot grijsbruine zandig pakket. Als inclusie komt baksteen, houtskool, natuursteen en keramiek voor. De ophogingspakketten zijn tussen 25-50 cm dik en zijn opgebouwd uit bruin grijs zand met baksteen als inclusie. De A/C-horizonten bestaan uit licht grijsgeel tot donker geelgrijs zand en hebben een dikte tussen 10-25 cm. Tot slot zijn er op een diepte vanaf 75 cm veenpakketten aangesneden. De C-horizonten zijn tussen de 5-30 cm dik en komen voor vanaf 75 cm.

Boring 6 is gestuit op 45 cm.

Concluderend kan er gesteld worden dat het archeologisch niveau zich bevindt op een diepte vanaf 55-60 cm.

7. Synthese

In dit hoofdstuk wordt vooreerst een synthese gepresenteerd van de resultaten van het *assessment*. Hierbij wordt telkens aangegeven op welke van de onderzoeksvragen, die voorafgaand aan het bureauonderzoek zijn geformuleerd, een antwoord gegeven kan worden. Ook wordt hier aangegeven wat de impact is van de geplande werken en in hoeverre zij kunnen leiden tot verstoring van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief.

De volgende onderzoeksvragen zijn voorafgaand aan de bureaustudie geformuleerd:

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert de meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

7.1. *Samenvatting van de onderzoeksresultaten en beantwoording van de onderzoeksvragen*

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied is, zijn de historische kaarten, de bodem- en geo(morfo)logische kaarten en luchtfoto's bekeken en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd (**onderzoeksvragen 1-2**).

Op basis van het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied gelegen is op een ondergrond bestaande uit tertiaire zandige sedimenten. Tijdens de laatste ijstijd zijn hierop zandige en lemige sedimenten afgezet waarin een licht zandleembodem zonder profielontwikkeling is ontwikkeld. Uit het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er sprake is van een bodemprofiel opgebouwd uit één of meerdere Ap-horizonten, één of meerdere ophogingslagen, een A/C-horizont, veen en een C-horizont. Het archeologisch niveau bevindt zich op een diepte vanaf 55-60 cm. Het terrein is gelegen aan het Groot Schijn waardoor het plangebied afhelt in zuidelijke richting van een hoogte van 6,2 m +TAW tot 5,5 m +TAW (**onderzoeksvraag 3**).

Historisch gezien is de ontwikkeling van Wijnegem te plaatsen in de middeleeuwen maar verschillende Romeinse vondsten wijzen eveneens op bewoning in die tijd in de regio van het plangebied. In de bredere omgeving van het plangebied gaan de oudste vondsten terug tot in de steentijd. Vanuit de historische kaarten is gebleken dat het gebied in de laatste eeuwen onbebouwd is. Vanaf 2015 is het terrein ontwikkeld als tennisveld, waarna het is afgebroken. In het heden is een basketbalveld, beachvolleybalveld en een skatepark aanwezig.

7.2. *Impact van vroegere en geplande werken*

Vroegere werken:

In het verleden is een tennisveld en een gebouw opgericht. Deze zijn beide afgebroken. De impact van deze werken is niet geweten.

Geplande werken:

De opdrachtgever plant in een deel van het terrein de inrichting van speel- en natuurplek Het Leeuwenfort.

Het Leeuwenfort wordt een avontuurlijke speel- en natuurplek waar jongeren kunnen ravotten én natuur volop kansen krijgt. In samenwerking met Scouts en Chiro Wijnegem werd een plan uitgewerkt dat spelplezier en valleierherstel combineert.

- Waterberging: De infiltratiekom houdt regenwater gecontroleerd vast in dit watergevoelig openruimtegebied. De infiltratiekom (970 m²) wordt uitgegraven tot diepte 0,10 m -mv (97 m³).
- Droge voeten: De jeugdbewegingen krijgen een droge uitvalsbasis – het leeuwenfort. De fortgracht (262 m²) wordt uitgegraven tot op diepte 0,25 m-mv (65,5 m³). Verder zal het speelplateau met wandelpad (1.304 m²) opgehoogd worden tot 0,20 m -mv (260,8 m³).
- Valleierherstel: Een nieuw bos en moeraszone vormen de natuurlijke overgang van het leeuwenfort naar het Groot Schijn. De moeraszone (1.318 m²) wordt uitgegraven tot op diepte 0,20 m-mv (263,6 m³)
- In totaal zal het oppervlakte grondverzet 3.854 m² (686,9 m³) bedragen.

Deze werken hebben een beperkte impact (max. 25 cm) op het bodembestand.

7.3. *Potentiebepaling, kennisvermeerderingspotentieel en aanbeveling*

7.3.1. *Potentiebepaling*

Op basis van de landschappelijke situatie van het plangebied kan wel gesteld worden dat er een gunstige situatie aanwezig is. In het zuiden is het Groot Schijn gelegen. Een dergelijke situatie is aantrekkelijk voor de jagers-verzamelaars uit het paleo- en mesolithicum. Verder blijkt uit de landschappelijk boringen dat er op een diepte vanaf 75 cm veen voorkomt. Bijgevolg wordt een middelhoge kans voorop gesteld worden voor het aantreffen van resten uit deze periode. Vondsten kunnen hierbij bestaan uit stenen artefacten, eventueel ook bot en houtskool kan aangetroffen worden.

Vanaf het neolithicum wordt de landbouw geïntroduceerd. De aanwezigheid van vruchtbare gronden zijn hiervoor erg aantrekkelijk. In de omgeving van het plangebied zijn nog geen resten uit de ijzertijd en de Romeinse tijd bekend, maarkunnen dergelijke archeologische resten ook binnen het plangebied verwacht worden. De kans op het aantreffen van vondsten vanaf het neolithicum kan bijgevolg als middelhoog benoemd worden. Deze middelhoge potentie loopt evenwel door tot en met de late middeleeuwen. Vondsten kunnen bestaan uit stenen, metalen of ceramische resten. Verder kunnen ook sporen als paalsporen, haardsporen of kuilen voorkomen.

Vanaf de nieuwe tijd is op basis van historische kaarten te zien dat het plangebied onbebouwd was. Bijgevolg dient er een lage kans op het aantreffen van archeologische resten vooropgesteld te worden.

7.3.2. Kennisvermeerderingspotentieel

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt, hoewel de huidige archeologische kennis toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd (**onderzoeksvraag 5**). Er is weinig geweten over het plangebied en de aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden.

Uit het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er sprake is van een bodemprofiel opgebouwd uit één of meerdere Ap-horizonten, één of meerdere ophogingslagen, een A/C-horizont, veen en een C-horizont. Het archeologisch niveau bevindt zich op een diepte vanaf 55-60 cm. Dit betekent dat er voldoende (30 cm) buffer aanwezig en een eventuele archeologische site **in situ** bewaard kan blijven (**onderzoeksvraag 4**).

7.3.3. Aanbevelingen

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een middelhoge potentie wat betreft de periode paleolithicum tot en met de middeleeuwen.

Uit het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er sprake is van een bodemprofiel opgebouwd uit één of meerdere Ap-horizonten, één of meerdere ophogingslagen, een A/C-horizont, veen en een C-horizont. Het archeologisch niveau bevindt zich op een diepte vanaf 55-60 cm. Dit betekent dat er voldoende (30 cm) buffer aanwezig en een eventuele archeologische site **in situ** bewaard kan blijven (**onderzoeksvraag 4**).

Literatuur

Geraadpleegde literatuur

Gysseling, M., 1960: *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*.

Van Ranst, E. & C. Sys 2000: *Eenvoudige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000)*, Gent.

Geraadpleegde websites

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://www.geopunt.be/>

www.cartesius.be

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

Lijst van figuren

FIGUUR 1. KADASTERKAART MET AANDUIDING VAN HET PLANGEBIED.	5
FIGUUR 2. INPLANTINGSPLAN BESTAANDE TOESTAND.	11
FIGUUR 3. INPLANTINGSPLAN NIEUWE TOESTAND.	12
FIGUUR 4. UITSNEDE UIT DE FRICKXKAART (1712).	14
FIGUUR 5. UITSNEDE UIT DE FERRARISKAART (1771-1778).	15
FIGUUR 6. UITSNEDE UIT DE ATLAS DER BUURTWEGEN (1841).	15
FIGUUR 7. UITSNEDE UIT DE KADASTERKAART VAN POPP (1842-1879).	16
FIGUUR 8. UITSNEDE UIT DE VANDERMAELENKAART (1846-1854).	16
FIGUUR 9. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 1971.	17
FIGUUR 10. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 1979-1990.	18
FIGUUR 11. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 2015.	18
FIGUUR 12. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 2018.	19
FIGUUR 13. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 2019.	19
FIGUUR 14. UITSNEDE VAN DE LUCHTFOTO UIT 2025.	20
FIGUUR 15. TERREINDOORSNEDE.	21
FIGUUR 16. HOOGTELIJGGING OP HET DIGITAAL HOOGTEMODEL VLAANDEREN II.	21
FIGUUR 17. UITSNEDE VAN DE TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART.	22
FIGUUR 18. UITSNEDE VAN DE QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART.	23
FIGUUR 19. UITSNEDE VAN DE BODEMKAART.	24
FIGUUR 20. UITSNEDE VAN DE POTENTIËLE BODEMEROSIEKAART.	24
FIGUUR 21. UITSNEDE VAN DE BODEMBEDEKKINGSKAART.	25
FIGUUR 22. OVERZICHT VAN DE WAARDEN UIT DE CAI.	26
FIGUUR 23. VOORSTEL VOOR HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK.	28
FIGUUR 24. LOCATIE BOORPUNTEN.	29
FIGUUR 25. FOTO'S VAN BORING 1-6.	30